

”שלוש לך אורחת”

הספר והסופרת

מאת נעמי גוטקינד

הסופרת רבקה אליצור

בזמן בהם כדי לדעת האם עלי לשנות או לשפר. הם היו המבקרים שלי, בבית.”

ושמא גם המניע והדחף לכתיבה?

— התחלתי לכתוב אחרי הולדת בתי, תמר, עמה היו לי אז שלושה פעוטות בבית, ואילו אני הייתי מרוח תקת למטה בעקבות מחלה. מאז ילדתי דותי אהבתי לכתוב, ולכן היה זה טבעי למדי כי אחתני בעט, ומדוע כתבתי דווקא על ילדים וילידים? אולי באמת בגלל שלושת ילדי, ואולי משום שילדותי שלי לא הסיימה מעולם...”

עד היום היא זוכרת את החלטתה הנמרצת, בהיותה בת תשע או שמונה כבר עשר, כי פשתגדל, תראה למבוגרים כי היקדים “מבינים” הרבה יותר ממה שנידמה, וכי אין צורך לדבר אליהם ב”שפת תינוקות”.

— ההבדל העיקרי בסגנון הכתיבה חייב להיות: הפשטות. לילדים צריכים לכתוב בעברית פשוטה, לא מורכבת, על אירועים ומעשים של חיי היום יום שלהם. כאשר אם מלבישה תינוקת בת שנתיים אפילו, וחוזרת על כל פעולה ופעולה שלה, כגון “עכשיו שיו אני גוחבת לרותי את הגרביים, ועכשיו רותי נועלת את הנעליים” וכו’. כדומה, היא כבר גרעין לספור ילדים. בספרוני ילדים מתורגמים אפילו שר למצוא היום משפטים מורכבים כמו — “אסנת היא ילדה קטנה ודן ילד קטן, אך הוא איננו קטן כמו אסנת”, לדעת, אין בהם צורך לעומת זאת החריזה היתה מאז ומעולם חלק אינטגרלי, והיא גם תשאר כזו, חריזה זו היא אביזר טבעי בעולם הילדות ממש כמו מחזאות הכפיים, כמו הדפיקות וההקשות על סירים ומחבתות. ילדים חרוזים לעצמם, עוד לפני שהם מסוגלים להביע את המילים עצמן.

עדיין בתום לב כי “כל האמהות כותבות ספורים, ומקריאות לילדים של-הן”.

מתי החלו קשריה של “האם הכותבת” עם ספרות הילדים? בימים הרחוקים של הילדות, בצ’כוסלובקיה הבוהמית או שמא המורבית, כאשר קיבלה ספר עב כרס וגדוש תמונות, ועל כריכתו שם ארוך ומעורר התרגשות — “אגדות האחים גרים” — מאה פעמים לפחות, בלעה בלהיטות את תוכנו של אגדות האחים, גדושי המפלצות, הרוחות, האמהות החורגות האכזריות, הזאבים הטורפניים הבלתי עים כיפות אדומות ומסכות. בעותי הלילה שלה היו מאוכלסים מאותו יום ואילך שדים וליליות. שודדים או גנבים בשר ודם לא הטרידו את מנחתה מעולם; היתה זו המכשפה הרעה ממנה רעדה בעברה יחידה ברחוב עם ערב. אך וורד, בת הזקונים לבית אליצור, בת רחביה שבירושלים, רכת תלתלים ורכה בשנים, לא יודעת כלל כי הזאב הרע טרף את כיפה אדומה. אמה דאגה מראש לכך, בגירסה ה”מעובדת והמקוצרת שלה, הצליח הצייד האמיץ להגיע לבית הסבתא במורד הנכון, וכך ניצלה וורד מבעותי לילה, וורד אינה הראשונה המאוזנה לספוריה של רבקה אליצור. קדמו לה ארבעה, שלושת הבנים והבת, שהיו קהל השומעים הפעיל ביותר, הנוח ביותר והנלהב ביותר שלה. אך לא; שומע נלהב אף מהם היה בעלה, שהוא אמנם פרופסור לתנ”ך, אך איננו מזלזל גם בחרוזים התמימים והפשטניים של ספרות הילדים — “בעיניו כל מה שאני כותבת מוצא חן”, היא מצטחקת, ולשוא תחפשו על פניה רמזים לכך שהיא אם לבת נשואה ובנים גדולים — “אך ילדי היו לפני הנסיון שלי. תגובותיה ספונטאניות וכנות כל כך, עד כי די היה לי להת-

ספריית פז, ספריית תפוח, ספריית חלון, קופיקו, מסעד דוליט ללימפופו, צ’יפופו; מבט מהיר, חטוף בחלונות הראווה, חושף את השפע המסחרר, הגודש הממוסחר, הצבעוני, המכוסה תמונות סכריניות של פעוטות זהובי תלתל, דוברנים מתוקים, מכוניות ומטוסים לעשרות ולמאות. נערים בני שלוש או חמש לא נוהגים לעצור ולנעוץ בהם מבטים גדולים וחולמניים, את אלה הם מפנים לאגף הצעצועים, בעוד את עומדת למול ספריות זלמות של כתבים לילדים — ומהססת: במה לבחור? כיצד לדעת מה מתאים לילדים באמת, ומה רק מתראה כמתאים? מה הוא קנה המידה לספרות טובה? ובעוד את מדפדפת ועוברת ממדף למדף מתגלה מייד עובד דה בולטת אחת — אין כמעט ספורים המעלים את הווי ביתך שלך, ספורים על מועד ושבת, על ימי ששי וערבי חג, על האתרוג או על קופסת הבשמים; תחזים קלים וברורים שיוכלו להפוך חלק מכינוכם של ילדיך, חלק מאוצר זכרוניהם, ואז אולי תתעורר גם סקרנותך כאשר יציג בפניך המורכר ספר עב כרס, גדול ומהודר, הנראה שאכותרת ראשית “שלוש לך אורחת” וכחתרת משנה “לשבת, למועד ולכל עת”. שנת ההוצאה — 1965, החודש — יולי. את מחפשת את שם המחברת וקוראת — רבקה אליצור. מי היא רבקה אליצור? לשם כך עלינו לירר שלים כדי לגלות אשה דקת גיזרה, בשמלת תכלת ובמהרות לבנה, שחיוך קל מאיר את עיניה, היושבת בדירתה הצנועה ומקריאה בהטעמה ובמקצב של שפת ילדים על מה “שעננים אמרו לשמש”, ו”די נולת... צאי מכאן”, על “אמא עוצמת עיניים” מעל לנרות השבת, על “הטלית של אבא שלי”, ו”שלוש לך אורחת” שבת. אותה שעה היתה עדיין וורד בת הארבע בגן הילדים הסמוך, אותה וורד המאמינה

ספר. השם — שלוש לך אורחת, מכוון לאורחת אחת בלבד — השבת. כללתי בספר מספר ניכר של שירי הכנה לשבת, הדלקת נרות, וכדומה.

פרט אחרון, העשוי אולי להרתיע קונים רבים הינו המחיר, 10 ל”י טבין ותקילין, שיש לשלם בעד ההוצאה המהודרת, אך את זאת נשאר כבר לבית ההוצאה “מורשת” שהוציאה את הספר בצורתו ההדורה, ושבת עינים. הם מקווים שהספר יזכה לתפוצה גדולה, כי “זהו אחד החידושים הגדולים בתחום המולות הדתית...”

ואכן זהו חידוש גדול שיש להתברך בו.

הקצב של ההברה החוזרת, מפנה את חושם המוזיקלי, לכן אינני אהבת את ספרי הילדים ה”מודרניים” כביכול, המוותרים על חריזה.

אך לא רק שירים תרזים נמצאים בספר החדש, הללו מיועדים לבני הרב ארבע והחמש, אך ישנם גם ספורים על שופר, על האבות והאמהות, על הסוכה והאתרוג, שיתאימו לכתות א’ וב’, — ספר לילדים לעולם איננו מטיף — היא מדגישה — אך קיים גם מה שנקרא “אווירה של כתיבה”, ילדינו יכולים בהחלט לקרוא על הווי של קיום מצוות בבית לא פחות מאשר על ציפופו, ולשם כך ייעדתי את ה-